

فصلنامه علمی «پژوهش انحرافات و مسائل اجتماعی»

شماره هفتم، بهار ۱۴۰۲: ۷۲-۵۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۰

نوع مقاله: پژوهشی

رابطه نافرمانی نوجوانان با وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی در محیط خانواده (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دوره متوسطه منطقه ۱۷ شهر تهران)

تهمینه شاوردی*

زینب مغفرتی شمس آباد**

چکیده

هدف این پژوهش، تحلیل جامعه‌شناختی نافرمانی نوجوانان در محیط خانواده بر اساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره متوسطه منطقه ۱۷ شهر تهران است. روش مطالعه، پیمایش و جامعه آماری، دانش‌آموزان دوره متوسطه اول منطقه ۱۷ شهر تهران به تعداد ۳۵۵۸ نفر است که از این مقدار، تعداد ۳۴۷ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه آماری به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها عبارت است از پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی یانگ (۱۹۹۸) و پرسشنامه نافرمانی نوجوانان معتمدین و همکاران (۱۴۰۰). نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که رابطه میان اختلال در فعالیت‌های روزانه، عملکرد خانوادگی-اجتماعی، سلامت روانی و خودکنترلی با نافرمانی نوجوانان به ترتیب برابر با ۲۱٪، ۳۱٪، ۲۵٪ و ۲۵٪ است. همچنین تحلیل‌های مدل رگرسیون نشان داد که میزان تأثیر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر نافرمانی نوجوانان، ۳۳٪ است.

واژه‌های کلیدی: خودکنترلی، سلامت روانی، شبکه‌های اجتماعی، مقاومت نوجوانان و نافرمانی نوجوانان.

* نویسنده مسئول: دانشیار جامعه‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی، تهران، ایران
T.shaverdi@yahoo.com

** دانشجوی کارشناسی‌ارشد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

maghferati.z@gmail.com

مقدمه

یکی از مسائلی که در ارتباط با نوجوانان مطرح می‌شود، موضوع «نافرمانی نوجوانان» است. دالاس (۲۰۲۱) نافرمانی نوجوانان، دغدغه‌ای است که قدمتی به طول تاریخ بشر دارد و محققان، آن را به عنوان یک مسئله در ایجاد ارتباط مناسب اجتماعی، خودکنترلی و حتی اختلال در سلامت روان نوجوانان دانسته‌اند. نافرمانی نوجوانان در اشکال مختلف قابل مشاهده است که نافرمانی در خانواده، مهم‌ترین آنهاست. گاهی نافرمانی یک نوجوان می‌تواند به الگویی برای نحوه تعامل والدین و فرزندان تبدیل شده، باعث ایجاد درگیری در خانه شود (ر.ک: Dullas et al, 2021). نافرمانی و طغیان‌های رفتاری منفی و ناسازگارانه ناشی از آن برای والدین ناراحت‌کننده است. در اکثر نوجوانان، این الگوهای رفتاری، موقتی است؛ اما اگر نافرمانی، شش ماه یا بیشتر طول بکشد، به سمت خشونت‌های مستمر و سایر مشکلات رفتاری همچون اختلال سلوک پیش می‌رود و در عملکرد روزمره خانواده، اختلال ایجاد می‌کند (ر.ک: He et al, 2021).

عوامل مختلفی در ایجاد نافرمانی نوجوانان، ایفای نقش می‌کند. یکی از آنها، تغییرات زیست‌شناختی این دوره از زندگی است. به نظر می‌رسد که فناوری‌های ارتباطی جدید نیز قادرند به عنوان عاملی در ایجاد نافرمانی نوجوانان مؤثر باشند. برخی بر این باورند که استفاده مفراط و اعتیادگونه نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی نوجوانان نیز نقش مهمی در نافرمانی نوجوانان در محیط خانواده دارد (Nakano et al, 2016: 337). در سال‌های اخیر، شبکه‌های اجتماعی مجازی، اهمیت بسیار زیادی یافته‌اند و امروزه به عنوان مؤلفه‌ای ضروری برای ارتباطات روزمره شناخته می‌شوند (Cao et al, 2017)؛ به طوری که سرویس‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی همچون فیس‌بوک، توییتر، اینستاگرام و گروه‌های وایبری، صدها میلیون کاربر را به خود جذب کرده‌اند (Kümpel, 2020: 1083).

جنبه‌های مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی همچون حمایت اجتماعی، سودمندی و لذت ادراک شده موجب افزایش رضایتمندی کاربران از این شبکه‌ها شده است (Meier & Schäfer, 2018: 411). ابزار ارتباطی جدید همچون شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌رغم برخورداری از مزایای قابل توجه، مشکلات جدیدی را ایجاد می‌کنند و در نهایت به معضلاتی در زمینه میزان استفاده از این شبکه‌ها منجر می‌شود (ر.ک: Islam et al, 2021). بنابراین هرچند این شبکه‌ها عمدتاً برای اهداف اجتماعی از قبیل حفظ شبکه‌های

ارتباطی و روابط فردی استفاده می‌شوند (نورسلام، اوکتاویا، ترستیانا و افندی^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۴۹)، با این حال شواهد به دست آمده از مطالعات اخیر نشان می‌دهد که افراد ممکن است در کاربری از شبکه‌های اجتماعی مجازی، حالت اجبارگونه پیدا کنند که به اعتیاد استفاده از این شبکه‌ها منجر می‌شود (Liu & Ma, 2019). برخی از پژوهشگران بر این باورند که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی، اختلالی است که نیازمند درمان‌های بالینی است؛ زیرا آن دسته از افرادی که به شبکه‌های اجتماعی مجازی اعتیاد دارند، علائمی را مشابه با افرادی که به مواد یا دیگر رفتارها اعتیاد دارند، تجربه می‌کنند (Echeburúa & de Corral, 2009). از این رو پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که: آیا استفاده بسیار زیاد از شبکه‌های اجتماعی مجازی در نافرمانی نوجوانان نقش دارد؟

پیشینه تحقیق

بالازاده (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های کامپیوتری بر میزان پرخاشگری و اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوره دوم منطقه ۸ شهر تهران» انجام دادند. نتایج نشان داد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان پرخاشگری و اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان، تأثیر منفی و معناداری دارد. تجلی و همکاران (۱۳۹۸) با مطالعه «نقش پیش‌بینی‌کنندگی افسردگی، اضطراب، تنیدگی و شیوه‌های فرزندپروری مادران در رفتارهای نافرمانی مقابله‌ای و سلوک فرزندان» دریافته‌اند که بین دو متغیر، ارتباط وجود دارد، به طوری که بین نشانه‌های افسردگی، اضطراب، تنیدگی، بی‌ثباتی رفتاری و ضعف در نظارت مادران با نشانه‌های نافرمانی مقابله‌ای و سلوک فرزندان، همبستگی مثبت و معنادار دارد. شایگان و رحیمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به انحرافات اخلاقی» به این نتیجه رسیدند که بین مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به انحرافات اخلاقی با ابعاد اباحه‌گری عملی جوانان، خشونت و پرخاشگری، تضعیف باورهای دینی و گسترش شبهه‌های فکری، عادی شدن روابط دختر و پسر، گسترش رفتارهای وندالیست و ترویج

هم‌زیستی به جای ازدواج، رابطه معناداری وجود دارد. در مجموع نتایج پژوهش نشان داد که گرایش‌های جوانان به انحرافات اخلاقی بستگی به میزان مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی دارد.

مودودی و دلاور (۱۳۹۴) ضمن پژوهشی درباره «تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در سبک زندگی جوانان به منظور احصای جایگاه شبکه‌های مجازی در شکل‌دهی رفتارها و تغییر سبک زندگی در جوانان» به این نتیجه رسیده‌اند که ارتباط معنادار میان متغیر وابسته تحقیق تغذیه، ازدواج، مراسم مذهبی، مد و پوشاک، اوقات فراغت و متغیر مستقل تحقیق شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز به اثبات رسیده است. به عبارتی سبک زندگی افرادی که از شبکه‌های مجازی استفاده می‌کنند، تا حدودی متفاوت از افرادی است که از آن بی‌بهره‌اند.

دسلاندز و کوتینهو^۱ (۲۰۲۰) با بررسی «استفاده شدید کودکان و نوجوانان از اینترنت در دوران کووید-۱۹ و خطرات خشونت خودساخته» دریافتند که بیشترین میزان بازدید مربوط به ویدئوهایی بوده که معمولاً خشونت به خود یا دیگری را در مضامین خود داشته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که خشونت، یکی از شایع‌ترین محتوای ویدئوهای شبکه اجتماعی یوتیوب برای نوجوانان را تشکیل می‌دهد.

کوینه^۲ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهش خود درباره «بازی‌های ویدئویی خشونت‌آمیز، رفتار بیرونی‌سازی و رفتار اجتماعی»، یک مطالعه طولی پنج‌ساله در دوران نوجوانی انجام دادند و دریافتند که قرار گرفتن زود هنگام در معرض خشونت بازی‌های ویدیویی به طور غیر مستقیم با رفتارهای پر خاشگرایانه در پنج سال بعد همراه بود.

گانس^۳ و همکاران (۲۰۱۸) مطالعه‌ای با هدف «بررسی نقش اعتیاد به اینترنت در بروز اختلال نافرمانی مقابله‌ای نوجوانان دارای اختلال بیش‌فعالی - نقص توجه» انجام دادند. جامعه آماری این مطالعه، ۱۱۹ نوجوان ترکیه‌ای دارای اختلال بیش‌فعالی - نقص توجه مراجعه‌کننده به یک کلینیک روان‌پزشکی بودند. نتایج نشان داد که اعتیاد به اینترنت می‌تواند اختلال نافرمانی مقابله‌ای/ اختلال سلوک را در نوجوانان مبتلا به

1. Deslandes & Coutinho

2. Coyne

3. Gunes

اختلال کم‌توجهی - بیش‌فعالی افزایش دهد.

دیویس^۱ (۲۰۱۲) به تحقیقی با عنوان «تنش‌های هویتی در عصر شبکه‌های اطلاعاتی: دیدگاه‌های نوجوانان درباره خطرات و فرصت‌های خودبیانگری در تجربه آنلاین» پرداخت. این تحقیق به روش کیفی و انجام مصاحبه‌های عمیق روی ۲۴ جوان ۱۵ تا ۲۵ سال است که در رسانه‌های دیجیتال فعالیت دارند و به بررسی چگونگی تأثیر فناوری‌های دیجیتال بر مسئله هویت و تصوراتی که جوانان درباره خودبیانگری در تجربه آنلاین دارند، می‌پردازد. نتایج بیانگر وجود تنش‌های هویتی در میان گوناگونی‌های شناخت‌ها و تجربه خود و همسانی در عرصه شبکه‌ای شده یافت می‌شود.

لی^۲ و راندولف (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیرات نظارت والدین بر رفتارهای بزهکارانه» به انجام رساند. این تحقیق با استفاده از روش کمی انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان داد که نظارت والدین، بالاترین پیش‌بینی‌کننده بزهکاری نیست، بلکه متغیرهایی که با ساختار خانواده و گروه همسالان همبستگی دارند، پیش‌بینی‌کننده معنی‌داری برای متغیر بزهکاری هستند. در این مطالعه هرچند نقش خانواده در بروز کج‌کاری رفتاری بررسی شده است، به شبکه اجتماعی پرداخته نشده است. بنابر یافته‌های همه مطالعات داخلی و خارجی، شبکه‌های اجتماعی به طور خاص و فضای مجازی به طور عام بر ایجاد یا افزایش خشونت به طور کلی یا نافرمانی به طور ویژه در نوجوانان و جوانان، تأثیرگذار است.

مبانی نظری

پوزی^۳ و همکاران (۲۰۱۸) در بیان مفهوم نافرمانی معتقدند که نافرمانی عبارت از: عدم احترام به اصول و قوانینی است که ممکن است توسط یک فرد در برابر انجام هنجارهای اجتماعی که توسط گروه اجتماعی (مانند خانواده) بر او تحمیل می‌شود، انجام دهد. نافرمانی همیشه مرتبط با زمینه است، به این معنی که ارزیابی یک عمل نافرمانی، به زمینه‌ای که در آن اجرا می‌شود و به نتایج آن بستگی دارد. همچنین

1. Devis

2. Lee & Randolph

3. Pozzi

کنشگر نسبت به کنش خود (عمل نافرمانی) آگاهی دارد. این بدان معناست که کسانی که اطاعت نمی‌کنند، به نامشروع بودن یک درخواست یا بی‌عدالتی یک قاعده در موقعیتی خاص اعتقاد داشته و آگاهانه تصمیم می‌گیرند تا با آن مخالفت کنند.

رویکرد تضاد، توجه ویژه‌ای بر تحلیل نافرمانی دارد. صاحب‌نظران این رویکرد فکری را در دو گروه می‌توان طبقه‌بندی کرد: نخست افرادی چون زیمل و کروسل که تضاد را موضوعی منطقی، سازنده و دارای کارکرد اجتماعی می‌دانند. دوم، گروهی که تضاد را غیر عقلانی، آسیب‌زا و بیمارگونه و کژکارکرد مطرح می‌کنند. نظریه تعارض هویت (ر.ک: Siegel & McCormick, 2006) بر فرایندهای طبیعی روان‌شناختی در شکل‌گیری هویت اجتماعی ما پایه‌گذاری شده است. بسیاری از نافرمانی‌های رفتاری جوانان با این نظریه قابل تبیین است (ر.ک: Gambo, 2020).

نوجوانی به واسطه تغییر و تحولات دوره بلوغ، همراه با تغییرات خلقی است و الگوهای رفتاری نوجوانان در این دوره با دگرگونی‌های گسترده همراه است (Yao et al, 2022: 307). یکی از این الگوهای رفتاری، نافرمانی است که مجموعه‌ای از رفتارهای همراه با خشونت، لجبازی و خشم را در مقابل کسانی که در موضع قدرت قرار دارند، نشان می‌دهند (Ezpeleta et al, 2022: 91). نافرمانی نوجوانان در محیط خانواده، بخشی از بزرگ شدن، ارزیابی محدودیت‌ها، یادگیری درباره خودشان، بیان فردیتشان و دستیابی به احساس استقلال است (ر.ک: Dimmett, 2021).

گاهی نافرمانی یک نوجوان می‌تواند به الگویی برای نحوه تعامل والدین و فرزندان تبدیل شده، باعث ایجاد درگیری در خانه شود. نافرمانی ممکن است ابعاد و جنبه‌های مختلفی داشته باشد. برخی از نافرمانی‌ها از قوانین و مقررات وضع‌شده را والدین انجام می‌دهند که به معنای عدم رعایت و اجرای قوانین و مقررات حاکم بر خانواده است و شامل نقض مقررات تربیتی، مالی، اجتماعی یا دیگر قوانین و مقررات می‌شود. افزون بر این نافرمانی می‌تواند در حیطه‌های اخلاقی نیز اتفاق بیفتد که به معنای رعایت نکردن اصول و مقررات اخلاقی است که برای حفظ ارزش‌ها، نظم و هماهنگی در روابط خانوادگی تعیین می‌شود (مک‌ماهون و فورهند، ۱۳۹۸: ۷۰). همچنین بعد دیگر نافرمانی، الگوی رفتاری است که برای کسب استقلال بروز می‌یابد و به معنای اطاعت نکردن از

قوانین، مقررات و دستوراتی است که تحت حکم والدین یا سایر اعضای خانواده وضع می‌شود و در راستای کسب استقلال فردی اتفاق می‌افتد (صفاآرا و معظم‌آبادی، ۱۳۹۶: ۱۶۱). مشکلات نافرمانی در نوجوانان ممکن است به سایر محیط‌های زندگی فرد تسری یابد. یک نوجوان نافرمان ممکن است مشکلات رفتاری، عاطفی یا یادگیری را فراتر از مسائل معمول نوجوانی نشان دهد (Evans et al, 2020: 805) در واقع آنها ممکن است بارها رفتارهای پرخطر از جمله نوشیدن الکل و مصرف مواد مخدر (Pape & Rossow, 2021: 119)، رابطه جنسی پرخطر (Van Ouytsel et al, 2018: 2354)، آسیب رساندن به خود (Wei et al, 2021: ۲۰۲۱) و دزدی از مغازه یا سایر اعمال مجرمانه (Walters, 2017: 281) را انجام دهند.

ریچارد بارتل (۲۰۰۴) معتقد است که دنیاهای مجازی برای کاربران، آیینی‌ای را فراهم می‌آورد که هرچه فرد، تصویر خود را در آن مأنوس‌تر با خود واقعی یا ایده‌آلش بیابد، بیشتر با آن ارتباط برقرار می‌کند. از سوی دیگر هبداچ نیز بر این باور است که آن چالشی که خرده‌فرهنگ‌ها علیه هژمونی بازنمایی می‌کند، مستقیماً از خود آن خرده‌فرهنگ‌ها نشأت نمی‌گیرد، بلکه آن چالش به شکل غیر مستقیم، یعنی در سبک و سیاق انتخابی اشخاص متبلور می‌گردد. از این طریق خرده‌فرهنگ‌های نوجوانان و جوانان به شکل‌های نمادین هم در مقابل فرهنگ مسلط و هم در برابر فرهنگ‌های مادری خویش مقاومت می‌ورزند. به زعم هبداچ، خرده‌فرهنگ‌ها از طریق سبک‌های مقاومت، هویت متفاوتی را ابراز می‌کنند و نسبت به نظم اجتماعی مسلط اعتراض می‌کنند. به نظر او، این گروه از کاربران از طریق انواع مختلفی از سبک‌ها، این مقاومت را نشان می‌دهند (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۸: ۲۳۰).

بوید و مارویک^۱ (۲۰۱۱) نیز اعتقاد دارند که دسترسی به شبکه‌های اجتماعی باعث ایجاد دینامیک اجتماعی می‌شود و این تحرک ناشی از ارزش‌های شخصی نوجوانان و هنجارهای اجتماعی آنان است که از اشتراک‌گذاری در گروه‌ها و دوستانی متفاوت حاصل می‌گردد. با تأکید بر آنکه نوجوانان می‌خواهند دیده شوند و شبکه‌های اجتماعی مجازی، تنها فضایی است که آنها آزادانه به آن دسترسی دارند تا دیده و معتبر شناخته شوند.

خودکنترلی را مایر و سالووی^۱ (۲۰۰۳) با عنوان کاربرد صحیح هیجان‌ها معرفی می‌کنند و اعتقاد دارند که قدرت تنظیم هیجان‌ها موجب افزایش ظرفیت فرد برای اضطراب، افسردگی، تسکین خود و ناملايمات می‌شود. خودکنترلی به معنای سرکوب احساسات و هیجان‌ها نیست، بلکه برعکس، خودکنترلی یعنی اینکه ما انتخاب چگونگی ابراز احساساتمان را در دست داریم.

امروزه شبکه‌های اجتماعی مجازی، تبدیل به وسایل ارتباط و تعامل جوامع انسانی شده‌اند و هر روز هم بر تعداد و اعضای آنها افزوده می‌شود. وجود شبکه‌های اجتماعی مجازی، امکانات جدیدی را برای افراد در جامعه ایجاد کرده و آنها را قادر ساخته است تا در هر مکانی با اعضای دیگر شبکه، ارتباط حاصل کرده، به‌راحتی ایده‌ها، باورها، خاطره‌ها و تصاویر ویدئویی و عکس‌های خود و با دیگران را با اعضای شبکه به اشتراک بگذارند (رجبیان ده ریز، ۱۳۹۶). هرچند این امکانات، بشر امروزی را توانمندتر از گذشته کرده، آسیب‌هایی را نیز بر زندگی او بار می‌کند؛ چنان‌که شبکه‌های اجتماعی، تبعاتی را برای اعضای خود به وجود آورده‌اند.

اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر جنبه‌های مختلف زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای مثال، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی بر فعالیت‌های روزانه همچون وظایف خانوادگی، شغلی و تحصیلی، (Andreassen, 2015: 175) و بر عملکرد خانوادگی و اجتماعی همچون افزایش مشاجره و یا کاهش معاشرت و تعامل در روابط خانوادگی و اجتماعی تأثیر گذارد (Yayman & Bilgin, 2020). حیطه دیگر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، مشکلات سلامت روانی به صورت افسردگی، اضطراب، کم‌خوابی و احساس تنهایی است (ابراهیمی ناصری و دیگران، ۱۴۰۱: ۸۲). اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند خودکنترلی فرد را تحت تأثیر قرار دهد و توانایی مدیریت میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی را کاهش دهد (ر.ک: Du et al, 2018). همچنین یکی دیگر از ابعاد اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی، مشکلات تحصیلی است که با عملکرد تحصیلی ضعیف، نقص در انجام تکالیف تحصیلی و صرف زمان بیشتر برای امور تحصیلی همراه است (امامی ریزی، ۱۳۹۵: ۲۰۶).

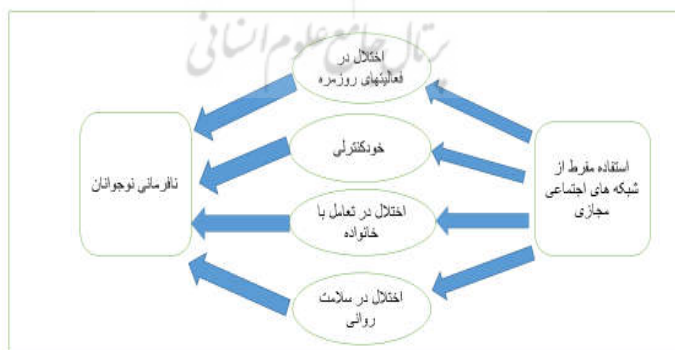
برخی منابع، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را به عنوان استفاده بیش از حد و غیر

قابل کنترل از اینترنت تعریف کرده‌اند (Griffiths, 2012: ۶۰۰). دلیل اثرگذاری اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی بر نافرمانی نوجوانان این است که گاهی شبکه‌های اجتماعی مجازی، قلدری و پرخاشگری را تشویق می‌کنند (Holt et al, 2017: 855). افزون بر این برخی شبکه‌های اجتماعی با ارزش‌گذاری نادرست، محتوای خشونت‌آمیز را مثبت جلوه می‌دهند و میل به استقلال را در نوجوانان تشویق می‌کنند (Salakhova et al, 2019: 683). برخی دیگر معتقدند که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده مفرط از آن ممکن است خواب و سلامت جسمانی و روانی نوجوانان را مختل کند و حمایت‌های اجتماعی نوجوانان را کاهش دهد که این تغییرات با تضعیف خلق نوجوانان می‌تواند به صورت غیر مستقیم موجب نافرمانی شود (Luchinkina et al, 2022: 514). از دیگر متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش، سلامت روانی است. وضعیت سلامت روان درباره کسی اطلاق می‌شود که عملکردش «در سطح قابل قبولی از تنظیم عاطفی و رفتاری» باشد.

مدل مفهومی پژوهش

بر اساس آنچه گفته شد، مدل زیر به عنوان مدل مفهومی پژوهش پیشنهاد می‌گردد:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع پژوهش، کمی و از نظر روش اجرا، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه اول مدارس دخترانه و پسرانه منطقه ۱۷ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که بر اساس گزارش اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۷، حجم جامعه آماری معادل ۳۵۵۸ نفر است. برای تعیین حجم نمونه از فرمول نمونه‌گیری کوکران استفاده شد. بر این اساس حجم نمونه، ۳۴۷ نفر برآورد شد و انتخاب واحد نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد که با حذف پرسشنامه‌های مخدوش، به تعداد ۳۴۱ پرسشنامه رسید.

برای سنجش اعتیاد به شبکه اجتماعی خانواده از پرسشنامه یانگ (۱۹۹۸) استفاده شد. این پرسشنامه، بیست سؤال دارد که پاسخ‌دهی به هر سؤال بر اساس طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (به‌ندرت، گاهی اوقات، اغلب، بیشتر اوقات و همیشه) انجام می‌شود. این پرسشنامه، پنج حیطه اختلال در فعالیت‌های روزانه، اختلال در عملکرد خانوادگی و اجتماعی، مشکلات سلامت روانی، مشکلات خودکنترلی و اختلال در عملکرد تحصیلی را به شرح جدول زیر اندازه‌گیری می‌کند.

جدول ۱- شاخص‌های متغیرهای مورد بررسی

متغیر	سؤالات (تأثیر مفرط کار با شبکه‌های اجتماعی بر)	میزان پایایی
اختلال در فعالیت‌های روزانه	۱- از دست دادن وظایف خانه، کار و یا تحصیل ۲- صرف‌نظر از کارهای خانه ۳- به تأخیر انداختن کارهای خاصی که باید در زمان مشخص انجام می‌شد. ۴- به تعویق افتادن انجام تکالیف تحصیلی	۰/۷۹۸
اختلال در عملکرد خانوادگی	۵- تعامل کمتر از قبل با دوستان، خانواده و یا همکاران ۶- اجتناب از ملاقات با دوستان، خانواده و یا همکاران خود ۷- تمایل نداشتن به حضور در جمع دیگران ۸- مشاجره با دوستان، خانواده و یا همکاران خود به خاطر استفاده مفرط از شبکه‌های اجتماعی	۰/۷۷۲
سلامت روانی	۹- ابتلا به کم‌خوابی	۰/۷۳۴

	۱۰- دچار شدن به افسردگی ۱۱- دچار شدن به اضطراب ۱۲- احساس تنهایی کردن	
۰/۸۵۲	۱۳- شکست در کاهش زمان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۱۴- ناتوانی در جدایی از شبکه‌های اجتماعی ۱۵- افزایش مدام زمان آنلاین بودن ۱۶- ناتوانی در کنترل ساعات آنلاین بودن	خودکنترلی

یافته‌های پژوهش

نتایج نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی سن مربوط به سن ۱۵ سالگی با ۰/۳۴ و کمترین فراوانی نیز متعلق به سن ۱۷ سال با ۰/۱۵٪ است. همچنین ۳۸/۴ درصد از آنها در پایه نهم، ۲۹/۹ درصد در پایه هشتم و ۳۱/۷ درصد نیز در پایه هفتم تحصیل می‌کنند. به عبارتی بیشترین فراوانی متعلق به پایه نهم و کمترین آن نیز متعلق به پایه هشتم است. در این بخش، فرضیه‌های فرعی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و فرضیه اصلی نیز با استفاده از آزمون رگرسیون چندمتغیره بررسی شده، نتایج آن نیز گزارش می‌شود.

جدول ۲- آزمون فرضیه‌های فرعی بر اساس میزان همبستگی

فرضیه‌ها	میزان همبستگی (R)	میزان معناداری (sig)	تعداد (N)
اختلال در فعالیت‌های روزانه و نافرمانی نوجوانان	۰/۲۱۰	۰/۰۰۰	۳۴۱
اختلال در عملکرد خانوادگی- اجتماعی و نافرمانی نوجوانان	۰/۳۱۰	۰/۰۰۰	۳۴۱
سلامت روانی و نافرمانی نوجوانان	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	۳۴۱
خودکنترلی و نافرمانی نوجوانان	۰/۲۵۵	۰/۰۰۰	۳۴۱

همان‌طور که در جدول بالا دیده می‌شود، میزان همبستگی بین دو متغیر اختلال در فعالیت‌های روزانه و نافرمانی نوجوانان، ۰/۲۱۰ است که از نظر آماری نشان‌دهنده رابطه

مستقیم، مثبت و البته نه‌چندان قوی بین دو متغیر یادشده است. همچنین با توجه به اینکه عدد معناداری (sig)، کمتر از ۰/۰۵ است (۰/۰۰۰)، این آزمون کاملاً معنادار و قابل تحلیل است. بنابراین فرضیه فرعی شماره ۱ از نظر آماری تأیید می‌شود، اما در عمل نشان‌دهنده رابطه ضعیف بین دو متغیر است.

داده‌های جدول (۲) نشان می‌دهد که میزان همبستگی بین اختلال در عملکرد خانوادگی - اجتماعی و نافرمانی نوجوانان، ۰/۳۱۰ است که از نظر آماری نشان‌دهنده رابطه مستقیم و مثبت است؛ اما مانند فرضیه شماره ۱ نشان می‌دهد که همبستگی میان این دو، آنچنان قابل توجه و بالا نیست.

همان‌طور که در جدول یادشده دیده می‌شود، میزان همبستگی میان دو متغیر سلامت روانی و نافرمانی نوجوانان، ۰/۲۵۴ است که از نظر آماری نشان‌دهنده رابطه مستقیم، مثبت و البته نه‌چندان قوی میان دو متغیر یادشده است. همچنین با توجه به اینکه عدد معناداری (sig)، کمتر از ۰/۰۵ است (۰/۰۰۰)، این آزمون کاملاً معنادار و قابل تحلیل است. بنابراین فرضیه فرعی شماره ۳ از نظر آماری تأیید می‌شود، اما در عمل نشان‌دهنده رابطه ضعیف میان این دو متغیر است.

خودکنترلی، آخرین مؤلفه‌ای است که با عنوان فرضیه فرعی شماره ۴ بررسی می‌شود تا رابطه آن با نافرمانی نوجوانان بررسی شود.

فرضیه اصلی پژوهش: اعتیاد به شبکه‌های مجازی با نافرمانی نوجوانان، رابطه دارد. در این فرضیه که فرضیه اصلی پژوهش است، در پی بررسی رابطه اعتیاد به شبکه‌های مجازی با نافرمانی نوجوانان هستیم. برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شد تا اثر تمام متغیرهایی که در فرضیه‌های فرعی بررسی شد، همزمان محاسبه شود. خروجی این آزمون به شرح زیر است.

جدول ۳- نتایج آزمون رگرسیون چندگانه میان اعتیاد به شبکه‌های مجازی و

نافرمانی نوجوانان، خروجی خلاصه مدل رگرسیون

میزان معناداری (sig)	ضریب تعیین استانداردشده (adjusted R square)	ضریب تعیین (R square)	میزان همبستگی (R)
۰/۰۰۰	۰/۱۰۳	۰/۱۱۴	۰/۳۳۷

با توجه به اینکه مقدار معناداری (sig) کمتر از ۰/۰۵ است (۰/۰۰۰)، آزمون کاملاً معنادار است. بر اساس خروجی تحلیل رگرسیون، همان‌طور که در جدول بالا - که خلاصه مدل این پژوهش است - مشاهده می‌شود، همبستگی بین متغیرها، ۰/۳۳۷ است. این مقدار، مثبت، مستقیم و مبین همبستگی کمتر از متوسط است. ضریب تعیین نیز برابر با ۰/۱۱۴ و در حالت استاندارد برابر با ۰/۱۰۳ است. این فرضیه نیز مانند فرضیه‌های فرعی تفسیر می‌شود؛ یعنی همبستگی مثبت وجود دارد. ضریب بتای استاندارد شده نشان می‌دهد که فقط ۱۰ درصد از واریانس نافرمانی نوجوانان با اعتیاد به شبکه‌های مجازی پیش‌بینی می‌شود که این مقدار، بسیار اندک است.

فرضیه فرعی اول: بین اختلال در فعالیت‌های روزانه و نافرمانی نوجوانان، رابطه وجود دارد.

این فرضیه با آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد و نتایج نشان داد که بین این دو متغیر، ۰/۲۱ همبستگی مثبت دارد. هرچند از نظر آماری، فرضیه تأیید می‌شود، اما مقدار آن اندک است و نتیجه گرفتیم که از نظر آماری نمی‌توان به آن تکیه کرد؛ زیرا ضریب تعیین آن تنها برابر با ۰/۰۴۵ است. به این معنی که فقط ۰/۰۴۵ از واریانس نافرمانی نوجوانان با اختلال در فعالیت‌های روزانه تعیین و تعریف می‌شود.

برای توجیه این علت می‌توان گفت که اختلال در فعالیت‌های روزانه برای هر کسی می‌تواند تعریف منحصر به فرد خود را داشته باشد. به عبارت دیگر نگاه دو نفر به اختلال در فعالیت‌های روزانه معمولاً یکسان نیست و نمی‌توان آن را سازه بین‌المللی رسمی محسوب کرد. درک و تعریف اختلال‌های روزانه بستگی عمیقی به خود فعالیت‌ها دارد. ۸۲ درصد جامعه آماری این پژوهش را دانش‌آموزان ۱۵ تا ۱۷ ساله تشکیل می‌دادند. در این سن، دانش‌آموزان دچار اختلال‌های بیولوژیک و عاطفی و هیجانی دوران بلوغ هستند و این فعل و انفعالات می‌تواند بخشی از اختلال‌های به‌وجود آمده در فعالیت‌های روزانه باشد و در نتیجه نافرمانی‌های آنها را تعریف کند. علاوه بر نوسانات دوران بلوغ، سن نوجوانی اقتضا می‌کند که برنامه‌های روزانه افراد مدام در حال تغییر باشد. در واقع آزمون و خطا در برنامه‌ریزی‌های روزانه می‌تواند یکی دیگر از علت‌های اختلالات یاد شده باشد.

فرضیه فرعی دوم: بین اختلال در عملکرد خانوادگی - اجتماعی و نافرمانی نوجوانان رابطه وجود دارد.

این فرضیه نیز با آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد و خروجی آزمون‌ها نشان داد که همبستگی بین این دو، $0/31$ است که همچنان نشان‌دهنده همبستگی اندک بین دو متغیر است. البته به لحاظ آماری می‌توان فرضیه را تأیید کرد، اما از آنجا که ضریب تعیین آن برابر با فقط $0/096$ است، نمی‌توان اختلال در عملکرد خانوادگی-اجتماعی را با نافرمانی نوجوانان، زیاد مرتبط دانست. با این حال این فرضیه عدد همبستگی بیشتری نسبت به سایر فرضیه‌ها دارد. علت آن هم شباهت ماهیت متغیرهاست.

اگر حوزه نافرمانی نوجوانان را در ابتدا، خانواده و سپس در جامعه در نظر بگیریم، آنگاه عملکرد خانوادگی-اجتماعی می‌تواند مفهومی کاملاً مرتبط و متناسب باشد. با این حال باز هم همبستگی 31 درصد کمتر از حد انتظار بود. بررسی ادبیات موضوع و مبانی نظری نشان می‌دهد علت‌های متفاوت و متنوعی برای اختلال در عملکرد خانوادگی-اجتماعی می‌تواند وجود داشته باشد.

نکته سوم اینکه عملکرد خانوادگی-اجتماعی می‌تواند معلول عوامل اقتصادی، فرهنگی، محل سکونت، تحصیلات والدین، میزان رفاه، سبک فرزندپروری، جمعیت خانواده، بافت اجتماعی محل زندگی، نوع شغل پدر و ده‌ها عامل دیگر باشد. بدیهی است که هر کدام از این عوامل، ما را از مسیر متفاوتی به نافرمانی نوجوانان برساند.

فرضیه فرعی سوم: بین اختلال در سلامت روانی و نافرمانی نوجوانان، رابطه وجود دارد.

برای آزمون فرضیه سوم نیز همانند سایر فرضیه‌ها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. اعداد موجود در جدول همبستگی نشان داد که رابطه بین این دو، $0/254$ است. ضریب تعیین این همبستگی، معادل $0/06$ است که نشان می‌دهد سلامت روانی تقریباً نقشی در پیش‌بینی نافرمانی نوجوانان ندارد. در نگاه اول این نتیجه عجیب و خلاف منطقی به نظر می‌رسد، اما بررسی‌های پژوهشگر نشان داد که این ضریب تعیین بسیار پایین به چند دلیل رخ داده است.

ابتدا باید خاطر نشان کرد که مبحث «سلامت روان»، مبحثی کاملاً تخصصی و روان‌شناختی است که به طور خاص در رشته روان‌شناسی مطرح می‌شود. به همین دلیل احتمال می‌رود در اینجا فقط گوشه کوچکی از آن بررسی شده باشد.

نکته دوم به ابزار مربوط می‌شود. در این پژوهش، سلامت روان به عنوان یکی از

مؤلفه‌های چهارگانه پرسشنامه اعتیاد به فضای مجازی در نظر گرفته شده است که تنها چهار گویه به آن اختصاص داده شده است. در صورتی که پرسشنامه سلامت روان گلدبرگ دارای ۲۸ گویه، پرسشنامه MHI دارای ۱۸ گویه و پرسشنامه ویر و شربرون دارای ۳۶ گویه است. واضح است که هرچه تعداد گویه‌ها بیشتر باشد، پرسشنامه توان بیشتری برای توصیف متغیر دارد. اما علت اینکه از یکی از این پرسشنامه‌ها استفاده نشد، این بود که این پژوهش، بررسی‌ای جامعه‌شناختی است، نه روان‌شناختی و دوم اینکه هدف اصلی، بررسی رابطه اعتیاد به شبکه‌های مجازی است، نه سلامت روان.

موضوع سومی که باید مدنظر داشت، سن مشارکت‌کنندگان در این پژوهش است. همان‌طور که پیشتر گفته شد، بیش از ۸۰ درصد از مشارکت‌کنندگان در سن ۱۵ تا ۱۷ سالگی قرار دارند که اوج دوران بلوغ است. در این سن، ناهمترازی ترشح هورمون‌ها و تغییرات بنیادینی که به‌ویژه در دختران به وجود می‌آید، آنها را مستعد نافرمانی، بداخلاقی، بی‌ثباتی احساسات، بروز هیجانات و... می‌نماید. به همین دلیل شاید «سلامت روان»، مؤلفه تأثیرگذاری برای این پژوهش محسوب نشود؛ اما از آنجا که یکی از مؤلفه‌های پرسشنامه اصلی در پژوهش بود و آلفای کرونباخ آن هم قابل اعتنا بود (بالای ۰/۷۰)، از پژوهش حذف نشد.

فرضیه فرعی چهارم: بین خودکنترلی و نافرمانی نوجوانان، رابطه وجود دارد.

درباره رابطه میان خودکنترلی و نافرمانی در بین مشارکت‌کنندگان از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که همبستگی بین این دو برابر با ۰/۲۵۵ است که همچنان نشان‌دهنده رابطه مثبت، مستقیم اما تقریباً ضعیف بین متغیرهاست. ضریب تعیین بسیار پایین (۰/۰۵۰) نشان می‌دهد که خودکنترلی حتی به اندازه ۱ درصد هم نمی‌تواند واریانس موجود در نافرمانی نوجوانان را تعیین کند.

خودکنترلی، متغیری بسیار مهم و گسترده است که بررسی آن نیاز به زمان و انرژی و پژوهش‌های مستقل دارد. دانش‌آموزانی که دارای خودکنترلی هستند، می‌توانند واکنش‌های خود را اصلاح و تعدیل کنند و از بروز رفتارهای ناخواسته پرهیز کنند. داشتن این توانایی که جنبه «مهارت» دارد، فرایندی زمان‌بر است که نمی‌توان از نوجوانان انتظار داشت تا در سن ۱۴ یا ۱۵ سالگی به آن مجهز شوند. البته باز هم بحث تغییرات بنیادین

دوران بلوغ همچنان باز خواهد ماند، زیرا سطح خودکنترلی افراد در این دوران کاهش می‌یابد و همین مسئله احتمالاً باعث می‌شود هم دانش‌آموزان و هم والدین و معلمان و عوامل مدرسه، تحلیل درستی از رفتارهای مشاهده‌شده نداشته باشند.

فرضیه اصلی پژوهش: بین اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و نافرمانی نوجوانان، رابطه وجود دارد.

در این فرضیه به متغیر اصلی پژوهش یعنی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و رابطه آن با نافرمانی نوجوانان پرداخته شد. «اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی» در این پژوهش دارای چهار مؤلفه بود که در چهار فرضیه فرعی به صورت جداگانه بررسی شد. اما بررسی رابطه تمام مؤلفه‌ها در قالب مفهوم «اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی» به صورت همزمان، با آزمون رگرسیون چندمتغیره انجام شد که طی آن، همبستگی کلی مدل پژوهش برابر با حدود ۰/۳۸ بود. ضریب تعیین استاندارد شده این فرضیه نیز ۰/۱۰ بود که نشان می‌داد ۰/۱۰ از واریانس نافرمانی نوجوانان با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تعیین می‌شود.

از آنجا که آزمون یادشده از نظر آماری معنادار بود، نتیجه‌ای دیگر نیز به دست آمد و آن اینکه همبستگی تمام مؤلفه‌ها به طور همزمان، بیشتر از تأثیر آنها به صورت جداگانه بود. می‌توان از این یافته چنین برداشت کرد که نافرمانی نوجوانان، معلول عوامل متعددی است که باید به صورت همزمان بررسی شود.

«نافرمانی»، یک رفتار کاملاً قابل مشاهده است که مانند تمام رفتارهای قابل مشاهده انسانی، معلول عوامل متعدد و علت‌های متنوع مشهود و پنهان است و به همین دلیل است که تحلیل رفتار انسان همیشه دشوار و همواره با خطا همراه است. در این پژوهش، «اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی» به عنوان یکی از عوامل یادشده بررسی شد که اتفاقاً یکی از عوامل مشهور بود؛ اما تحلیل نافرمانی نوجوانان در خانه و یا جامعه بر اساس همین عامل قطعاً پیشنهاد نمی‌شود و می‌تواند خواننده را دچار سوگیری نماید.

منابع

- ابراهیمی ناصری، سودابه و داود طوسی و عادل زاهد بابلان و تقی اکبری (۱۴۰۱). بررسی روابط ساختاری سلامت روان براساس اعتیاد به شبکه های اجتماعی با میانجی گری سبک های نظارتی والدین در دانش آموزان مقطع متوسطه، مجله پژوهش های کاربردی روانشناختی، ۱۳(۲)، ۳۶۵-۳۸۰.
- ابراهیمی، معصومه و دیگران (۱۳۹۸) «بررسی جامعه‌شناختی نقش شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در ایجاد اشکال مقاومت نوجوانان در پذیرش هنجارهای خانواده»، پژوهش‌های انتظامی- اجتماعی زنان و خانواده، سال هفتم، شماره ۲ (پیاپی ۱۳)، صص ۲۳۰-۲۵۳.
- امامی‌ریزی، کبری (۱۳۹۵). تاثیر استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۹(۳)، ۲۰۶-۲۱۳.
- بالازاده، زهرا (۱۳۹۹) «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های کامپیوتری بر میزان پرخاشگری و اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوره دوم منطقه ۸ شهر تهران»، فصلنامه مدیریت و چشم‌انداز آموزش، سال دوم، شماره ۲، صص ۱۱۳-۱۳۲.
- تجلی، فاطمه و دیگران (۱۳۹۸) «نقش پیش‌بینی‌کنندگی افسردگی، اضطراب، تنیدگی و شیوه‌های فرزندپروری مادران در رفتارهای نافرمانی مقابله‌ای و سلوک فرزندانشان»، مطالعات روان‌شناختی، سال پانزدهم، شماره ۳، صص ۱۵۹-۱۷۳.
- رجبیان ده‌ریز، مریم (۱۳۹۶) «بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان فناوری نوین»، تهران، دومین کنگره بین‌المللی توانمندسازی جامعه در حوزه علوم اجتماعی، روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- شایگان، فریبا و محمد رحیمی (۱۳۹۵) «بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به انحرافات اخلاقی (مورد مطالعه: جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال شهر تهران)»، مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، سال پانزدهم، شماره ۳۴، صص ۱۶۹-۱۹۳.
- صف‌آرا، مریم و محبوبه معظم‌آبادی (۱۳۹۶) «اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر کاهش زورگویی و افزایش استقلال عاطفی نوجوانان شهر طبس»، مطالعات روان‌شناسی بالینی، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۱۶۱-۱۷۶.
- مک‌ماهون، رابرت‌ج و رکس لوبد فورهند (۱۳۹۸) کمک به کودک نافرمان: درمان مبتنی بر خانواده در مورد رفتار نافرمانی مقابله‌ای، ترجمه شهلا همایونی و معصومه همایونی، تهران، عصر زندگی.
- مودودی، الهه و علی دلاور (۱۳۹۴) «بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در تغییر ویژگی‌های شخصیتی جوانان»، روان‌شناسی تربیتی (روان‌شناسی و علوم تربیتی)، سال یازدهم، شماره ۳۵، صص ۴۳-۶۵.

- Andreassen, C. S. (2015) Online social network site addiction: A comprehensive review. *Current Addiction Reports*, 2(2), 175-184.
- Boyd, danah & Marwick, Alice (2011) Social Privacy in Networked Publics: Teens' Attitudes, Practices, and Strategies, Work in Progress Paper for discussion at the Privacy Law Scholars Conference on 2 June, Berkeley, CA. Feedback wanted.
- Cao, J., Fu, Q., Li, Q., & Guo, D (2017) Discovering hidden suspicious accounts in online social networks. *Information Sciences*, 394, 123- 140.
- Coyne, S. M., Warburton, W. A., Essig, L. W., & Stockdale, L. A (2018) Violent video games, externalizing behavior, and prosocial behavior: A five- year longitudinal study during adolescence. *Developmental psychology*, 54(10), 1868.
- Davis, K (2012) Tensions of identity in a networked era: Young people's perspectives on the risks and rewards of online self- expression. *new media & society*, 14(4), 634- 651.
- Deslandes, S. F., & Coutinho, T (2020) O uso intensivo da internet por crianças e adolescentes no contexto da COVID- 19 e os riscos para violências autoinflingidas. *Ciência & Saúde Coletiva*, 25(suppl 1), 2479- 2486.
- Dimmett, M (2021) Oppositional Behavior Parallels in Toddlers and Teens and Parent's Response (Doctoral dissertation, Walden University).
- Dullas, A. R., Yncierto, K. D., Labiano, M. A., & Marcelo, J. C (2021) Determinants of a variety of deviant behaviors: an analysis of family satisfaction, personality traits, and their relationship to deviant behaviors among filipino adolescents. *Frontiers in psychology*, 12, 645126.
- Echeburúa, E., & de Corral, P. (2009) Addiction to new technologies and to online social networking in young people: A new challenge. *Addictions*, 22, 91-95.
- Evans, S. C., Bonadio, F. T., Bearman, S. K., Ugueto, A. M., Chorpita, B. F., & Weisz, J. R (2020) Assessing the irritable and defiant dimensions of youth oppositional behavior using CBCL and YSR items. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49(6), 804- 819.
- Ezpeleta, L., Penelo, E., Navarro, J. B., de la Osa, N., Trepal, E., & Wichstrøm, L (2022) Reciprocal relations between dimensions of Oppositional defiant problems and callous- unemotional traits. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 1- 12.
- Du, J., van Koningsbruggen, G. M., & Kerkhof, P. (2018) A brief measure of social media self-control failure. *Computers in Human Behavior*, 84, 68-75.
- Gambo, N. N.(2020). Uninteded consequences of civile Disobedience and the social-economic implications on nigeria: A Case study of endsars youth protest.
- Griffiths, M. D. (2012) Facebook addiction: concerns, criticism, and recommendations- a response to Andreassen and colleagues. *Psychological reports*, 110(2), 518-520.
- Gunes, H., Tanidir, C., Adaletli, H., Kilicoglu, A. G., Mutlu, C., Bahali, M. K., ... & Uneri, O. S (2018) Oppositional defiant disorder/conduct disorder co-occurrence increases the risk of Internet addiction in adolescents with

- attention- deficit hyperactivity disorder. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(2), 284- 291.
- He, T., Li, L., Gu, D., Tan, Y., Chen, H., Wang, Y., & Lin, X (2021) Parental depression and conduct problems among Chinese migrant children with oppositional defiant disorder symptoms: Testing moderated mediation model. *Current Psychology*, 1- 10.
- Holt, T. J., Freilich, J. D., & Chermak, S. M. (2017) Internet-based radicalization as enculturation to violent deviant subcultures. *Deviant behavior*, 38(8), 855-869.
- Islam, M. R., Tushar, M. I., Jannath, S., Moona, A. A., Akter, S., & Islam, S. M. A (2021) Data set concerning the use of social networking sites and mental health problems among the young generation in Bangladesh. *Elsevier Data in brief*, 39, 107593.
- Kümpel, A. S (2020) The Matthew Effect in social media news use: Assessing inequalities in news exposure and news engagement on social network sites (SNS) *Journalism*, 21(8), 1083- 1098.
- Lee, J., & Randolph, K. A (2015) Effects of parental monitoring on aggressive behavior among youth in the United States and South Korea: A cross- national study. *Children and Youth Services Review*, 55, 1- 9
- Liu, C., & Ma, J. L. (2019) Adult attachment style, emotion regulation, and social networking sites addiction. *Frontiers in psychology*, 10, 2352.
- Luchinkina, A., Zhykhareva, L., Yudeeva, T., Zekeriaev, R., & Rasina, E. (2022) The Features of the Personal Value-Semantic Sphere of Internet Users with a Deviant Type of Internet Socialization. In XIV International Scientific Conference "INTERAGROMASH 2021" (pp. 541-551). Springer, Cham.
- Mayer, J. D., Salovey, P (2003) Measuring emotional with the MSCEIT V.2.0. *Emotion*, 3, pp. 97- 105.
- Meier, A., & Schäfer, S. (2018) The positive side of social comparison on social network sites: How envy can drive inspiration on Instagram. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(7), 411-417.
- Nakano, T., Suda, T., Okaie, Y., & Moore, M. J (2016) Analysis of cyber aggression and cyber- bullying in social networking. In 2016 IEEE Tenth International Conference on Semantic Computing (ICSC) (pp. 337- 341).
- Nursalam, N., Octavia, M., Tristiana, R. D., & Efendi, F. (2019) Association between insomnia and social network site use in Indonesian adolescents. In *Nursing forum* (Vol. 54, No. 2, pp. 149-156).
- Pape, H., & Rossow, I (2021) Less adolescent alcohol and cannabis use: More deviant user groups?. *Drug and alcohol review*, 40(1), 118- 125.
- Pozzi, M., Quartiroli, A., Alfieri, S., Fattori, F., & Pistoni, C (2018) (Dis) obedience in US American young adults: A new way to describe authority relationships. *Europe's journal of psychology*, 14(2), 404.
- Salakhova, V. B., Sokolovskaya, I. E., Ulyanova, I. V., Karina, O. V., & Terekhova, A. I. (2019) Deviant behavior formation factors among students: aggressive behavior and internet risks. *Práxis Educacional*, 15(34), 683-694.
- Siegel, L. J., & McCormick, C. (2006) *Criminology in Canada: Theories, patterns,*

and typologies. Toronto, ON: Thomson Nelson.

- Van Ouytsel, J., Walrave, M., Lu, Y., Temple, J. R., & Ponnet, K (2018) The associations between substance use, sexual behavior, deviant behaviors and adolescents' engagement in sexting: does relationship context matter?. *Journal of youth and adolescence*, 47(11), 2353- 2370.
- Walters, G. D (2017) Proactive criminal thinking and deviant identity as mediators of the peer influence effect. *Youth violence and juvenile justice*, 15(3), 281- 298.
- Wei, C., Li, J., Yu, C., Chen, Y., Zhen, S., & Zhang, W (2021) Deviant peer affiliation and non- suicidal self- injury among Chinese adolescents: Depression as a mediator and sensation seeking as a moderator. *International journal of environmental research and public health*, 18(16), 8355.
- Yao, J., Ziapour, A., Abbas, J., Toraji, R., & NeJhaddadgar, N (2022) Assessing puberty- related health needs among 10–15- year- old boys: A cross- sectional study approach. *Archives de Pédiatrie*, 29(4), 307- 311.
- Yayman, E., & Bilgin, O. (2020) Relationship between Social Media Addiction, Game Addiction and Family Functions. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9(4), 979-986.

